

Rīgas Valsts 2. ģimnāzija
iestājpārbaudījums *Latviešu valoda un vēsture 10. klasei*
piemērs

1. uzdevums. Lasi teikumus no rakstnieka Gunta Bereļa esejas “Valoda kā robeža” un liec nepieciešamās pieturzīmes!

1. Rakstnieks vienalga vai viņš mājā ziloņkaula tornī mūka cellē vai krogā zem galda nenovēršami ir arī sociāla būtne tāpat kā jebkurš cits cilvēks.
2. Un ja reiz rakstnieks ir sociāls radījums viņam nenovēršami nākas stāties attiecībās ar varu ideoloģiju un tamlīdzīgām būšanām turklāt un te nu ir atšķirība no citādi orientētiem ļaužiem rakstniekam šīs attiecības mēdz būt visai ciešas.
3. Tas tāpēc ka rakstnieks un vara strādā ar vienu un to pašu materiālu valodu.
4. Ne velti visos laikos vara vislabprātāk liek aiz restēm un pie sienas nevis teiksim baletdejoņus vai arhitektus bet gan rakstniekus.
5. Totalitārās sistēmās rakstniekam bezmaz ir goda un pašcieņas lieta proti atsēdēt kādus gadus par grēkiem kurus tam piešuvusi vara jo tādējādi viņš uzskatāmi var apliecināt ka runā nevis pantu un paragrāfu bet literatūras valodā.
6. Tā ir ilūzija ka vara sevi realizē ar policijas armijas likumdevēju ierēdņu un pārējā arsenāla starpniecību.

(..)

2. uzdevums. Lasi Gundegas Repšes stāstu “Antonijas ielas slietas” un veic uzdevumu!

Tolaik Antonijas ielu dēvē Leona Paegles vārdā, un vienīgi pie dažādu gadu hameleoniskajiem rātskungiņiem varētu meklēt izskaidrojumu tam, kālab mūsu dzejniekam par politiskajām simpātijām tika atbilstošs tik bargi, ka viņa devums latvju dzidrajai sirdsapziņai šķita zaimojošāks nekā mītiskās Antonijas ieguldījums Latvijas vēsturē. Bet – pie ratiem rūgtenos ņurdus!

Dzeltenīgā māja, kuras komunālā dzīvokļa viesistabu apdzīvo mūsu piecu cilvēku ģimene, ir pirmā akadēmiski izglītotā latviešu arhitekta J. F. Baumaņa eklektikas stila paraugs. Mājpriekšu bagātina neliels zemes pleķītis visas fasādes garumā – tas apjots ar dzelzs sētiņu. Padomju varas estētikas bauslība to atstājusi bez neviena krūma, nevienas puķes. Plika melnzeme, kas nama bērnu vecākiem šķiet gatavā elles kūts dzeltenu smiltiņu vietā, taču bērni nešķiro pēc krāsām. Ne cilvēkus, ne karogus, ne spēļu laukumus. Tāpēc arī dažus dzīves gadus tie mēdz būt laimīgi, un nezināšana viņus atšķirībā no pieaugušajiem un laimīgā kārtā tomēr atbrīvo no atbildības.

Labāk putināt melnzemi, nomūrēties līdz ausīm, rakņāties, būvēt ejas līdz pagrabu logiem nekā vilkties līdz mammai uz gaļas veikala rindu, kas mūsmājai pa diagonāli – pašā Kirova un Paegles ielas stūrī. Retajās reizēs, kad stāvēt rindā iet tēvs, es dodos līdzī, jo dabūnu dzirdēt, ka veikala vadītājs ir Krievijas cara slepkava. To visi zina, bet, vienalga, katrreiz, kad tēvs to atgādina, noskrien tāda kā svaigi lauza lāstekā pa muguru. Reizēm asiņainais priekšnieks grozās arī veikala telpā, smaids, nekāds briesmonis vis neizskatās – stērķelēta baltas drēbes tūta galvā tāpat kā pārdevējam un vaigi kā šķiņķi. Bet dievs ar tiem cariem!

Kad ar tēvu kopā sanāk garantēti ilgāks laiks kā šē, veikalā, es uzņemu savu dīcamo dziesmu. Par mazu, mazu sunīti. Tik mazu, ka neviens kaimiņš to nepamanīs. Par pundurpapaigailīti. Seši rubļi. Nujā, vajag divus, lai nenomirst skumjās. Divpadsmit. Būris – savi divdesmit. Trīsdesmit divi rubļi!!! Nu, lūdzu! Tēvs nopūšas, ka nemaz tik švaka galva uz rēķiniem man neesot, kā es izliekoties. Nevar, meitiņ. Viens – tā ir nauda, mamma klieds. Cik grāmatu par to var nopirkt! Bet otrs – visi kaimiņi jau atļauju nedos. Un putni nebrīvē smirdot. Bet resnajam Graudiņam tēvs nemaz neprasis, tas ir maita un varas pakalpiņš pēdīgais.

Neko darīt. Pret pavasari tēvs sanaglo kastīti manam mājas izmēģinājumu lauciņam. Atnes ar visu zemi, es lieku uz palodzes, spraužu sīpolu, iesēju dažus redīsus un salātus. Centībā regulāri pārleju. Un tomēr – garlaicīgi. Un tas nav viss.

Mammai ir sīkumu lādīte no sudrabaina bleķa – tur glabājas Annas Brigaderes dzintara krelles, mežģiņu apkaklītes, tamborētas linu krādziņas un Latvijas laika pieclatnieki. Uz vāciņa – trīs sarkanās neļķes. Nozūmēju štruntus rakstāmgaldā un ar visu kasti eju laukā. Turpat melnajā dārzā bez augiem.

Druscīt zemes apakšā, un tad pa virsu visu ķērienu – stundas laikā sagūstītas savas desmit sliekas. Dažas ir itin glītas – koši sārtas kā gaļas veikala pārdevēju lūpas, citas bālākas un ar tādiem kā jostas riņķiem uz vidukļa. Tad uzkaisu vēl druscīt zemes pa virsu, lai šīs jūtas mājīgāk. Kad iešu uz Komunāru parku, atnesīšu kādu zāles kumšķīti. Nu man ir pašai savi mājdzīvnieki. Protams, ne jau tādi, par kuriem tiku sapņojusi, bet lielie vienā gabalā runā, ka jāiemācoties dzīvot ar to, kas ir.

Kad mamma pošas uz ciemiem pie Alises tantes, viņa, meklējot dzintara krelles, uzraujas uz sliekām. Protams, pie visa vainīgs tēvs. Nekavējoties un bez žēlastības kastes saturs tiek izpurināts pa arkveida logu melnajā mājpriekšā. Nekad vairs, saprati?! Vismaz ar tārpiem mēs kopā nedzīvosim.

Remdinājumam vecāki pagarina man abonementu uz žurnālu “Junij Naturalist”. Nelietīga sazvērestība. Viņi zina, ka ar krievu valodu man ne iet, ne es mācos, bet žurnālā laužīšos ar visām četrām. Šie abi būs nošāvuši veselus divus zaķus, kamēr man pat slieka nav atvēlēta.

2.1. Tekstā sastopamas kultūrziņas jeb vārdi, ar kuriem autore raksturo 2 vēsturiskus laikposmus: Latvijas Republikas laiku un padomju laiku. Ieraksti tabulā atbilstīgus piemērus un īsi komentē!

Laikposms	Piemēri (vārdi vai vārdu savienojumi)	Komentāri (Ko piemērs atklāj par laikposmu?)
Latvijas Republikas laiks	1.	
	2.	
Padomju Latvijas laiks	1.	
	2.	
	3.	

2.2. Tu noteikti pamanīji, ka tekstā atklātas emocijas. Izpēti – kādas! Ar kuriem valodas līdzekļiem tās izteiktas?

Emocijas	Piemēri	Valodas līdzekļu raksturojums
Piemērs. Nepatika	Bet- pie ratiem rūgtenos ņurdus!	Izsaukuma teikums. Metafora rūgtenie ņurdi atklāj nepatiku, sarūgtinājumu, vēlēšanos atbrīvoties no šīs nepatīkamās izjūtas.
1.		
2.		

2.3. Raksturo, kur un kā stāstā atklāta bērna un kā pieaugušo pasaules uztvere!

Tā domā bērns	Tā domā pieaugušie

3. uzdevums. Uzmanīgi izlasi informācijas avotus un atbilde uz jautājumiem!

Avots A *Latvijas K(b)P Rīgas pilsētas komitejas biroja lēmums 1949. gada 4. novembrī*

Lai nodrošinātu PSRS Ministru padomes lēmuma izpildi par pretpadomju radioraidījumu slāpēšanu:

1. Uzlikt par pienākumu “Latvenergo” pārvaldniekam biedram Pavļenko no š. g. 1. novembra nodrošināt pretpadomju pārraižu slāpētāju diennakts darbu.
2. Uzlikt par pienākumu Latvijas Valsts jūras kuģniecības priekšnieka pienākumu izpildītājam biedram Habalovam nodrošināt divu īsviļņu raidītāju piešķiršanu katru dienu pretpadomju raidījumu slāpēšanai.
3. Uzlikt par pienākumu Civilās aviācijas Latvijas Atsevišķās aviācijas vienības priekšniekam biedram Barčenko no š. g. 1. novembra izdalīt katru dienu divus raidītājus raidījumu slāpēšanai.

Avots B “Baltiešu politiešlodzītie”//”Latvija šodien 1987”

Astra, Gunārs – apcietināts 15.09.1983. Spriedums 7 gadi sevišķā režīma un 5 gadi noņemamības. Apsūdzēts saskaņā ar Latvijas PSR KK 65. panta 2. daļu – izplatījis ārzemju grāmatas, uzturējis sakarus ar emigrantiem, tulkojis latviešu valodā Molotova – Rībentropa pakta slepeno papildprotokolu.

Freimanis, Gunārs – apcietināts 1983. gada martā. Spriedums 4 gadi stingrā režīma un 2 gadi noņemamības. Apsūdzēts pēc Latvijas PSR KK 65. panta 2. daļas – sacerējis nacionāla rakstura dzeju, organizējis dzejas vakarus, izplatījis ārzemēs izdotas grāmatas.

Kūma, Teovīls – apcietināts 03.07.1980. Apsūdzēts pēc Latvijas PSR KK 183.1. panta – reliģiska satura skrejlapu izplatīšana. Atzīts par nepieskaitāmu un nosūtīts uz piespiedu ārstēšanos psihiatriskā slimnīcā.

Avots C “Rolanda Kalniņa filmas”//”Latvija šodien 1987”

Otra “uz plaukta noliktā” – *Elpojiet dziļāk!* vēstīja par radošas personības konfliktu ar padomju birokrātijas un stulbuma žņaugiem. Filma bija gatava, mēs visi laimīgi. Režisors aizbrauca uz Maskavu [itin visas Latvijā ražotās filmas jāved atrādīt uz Maskavu, uz tā saucamo “nodošanu”], filmu pieņēma, un likās, ka viss ir kārtībā. Tad sākās Polijas notikumi un vai nu tā iespaidā, vai pareizāk sakot, “katikkautkasnenotiek” inspirēti, priekšnieki sāka rīkoties. Sākās telefona zvani –, ja nenoņemsiet to, tad..... Paradoksāli smieklīga situācija – viss tas pats, kas notiek filmā. Režisors man un citiem zvanīja vienā gabalā. Dažiem tekstiem uzlauda virsū lidmašīnas rūkoņu. Pēdējo dialogu ar Cēzaru saīsināja.

3.1. Par kuru Latvijas vēstures periodu liecina avoti?

3.2. Atrodi, uzraksti un paskaidro 3 metodes, kuras PSRS izmantoja nevēlamas informācijas ierobežošanai?

3.3. Kādi bija informācijas avotos atspoguļotās PSRS politikas mērķi?

4. uzdevums. Aplūko attēlus un katram apvelc 2 atbilstošus aprakstus!

	
A Latvijas Nacionālais teātris B Latvijas Nacionālā opera C Direktors ir Alvis Hermanis D Direktors ir Jānis Vimba	A Melngalvju nams B Latvijas Universitāte C Ēka atjaunota 1999.gadā D Ēka atjaunota 2021.gadā
	
A Vilhelms Purvītis B Zigfrīds Anna Meierovics C Gleznotājs D Režisors	A Jānis Rainis B Imants Kalniņš C “Lilioma dziesma” D “Saule, Pērkons, Daugava”

5. uzdevums. Uzraksti viedokli par to, kāda, tavuprāt, nozīme cilvēka dzīvē ir humanitārajai izglītībai! Apjoms 100 – 150 vārdi.